

VLIV DOSAŽENÉHO VZDĚLÁNÍ NA UPLATNĚNÍ MLADÝCH LIDÍ NA TRHU PRÁCE

Ondřej Nývlt – Dagmar Bartoňová

Abstract

Uplatnění mladých lidí na trhu práce se stále více dostává do popředí zájmu politiků, ekonomů a širší odborné veřejnosti ve všech evropských zemích. Známa skutečnost, že úroveň vzdělání je rozhodující pro uplatnění na trhu práce, se potvrzuje i u mladé generace nastupující na pracovní trh. V současné době se již standardem stalo získání středního vzdělání s maturitou, roste podíl mladých osob s vysokoškolským vzděláním. Analýza dat z výběrového šetření pracovních sil z let 2006-2010 umožňuje zmapovat aktuální situaci mladých lidí krátce po ukončení vzdělání při hledání uplatnění na trhu práce v Česku. Sledována je úroveň nezaměstnanosti osob ve věku 15-34 let bezprostředně po ukončení školy a následně po roce, který uplynul od ukončení vzdělání, ve srovnání s úrovní nezaměstnanosti osob ve věku 15-34 let a celkovou mírou nezaměstnanosti. Prokázalo se, že se zvyšováním dosažené úrovně vzdělání je nižší nezaměstnanost či zkrácení doby potřebné k nalezení prvního zaměstnání u mladých lidí bezprostředně po ukončení vzdělání ještě významnější než v celé populaci. V příspěvku je též porovnána situace v zaměstnanosti nastupující generace v Česku a dalších zemích Evropské unie. Nejkratší dobu stráví hledáním zaměstnání vesměs absolventi vysokých škol; zejména to bylo patrné v zemích bývalého východního bloku, včetně České republiky.

Key words: trh práce, vzdělání, absolventi, nezaměstnanost, Česko.

JEL Code: J, I.

ÚVOD

Význam vzdělání pro uplatnění na trhu práce je zcela nesporný. Získání přinejmenším středního vzdělání s maturitou či v poslední době i vysokoškolského vzdělání se stává v současné době standardem pro mladé lidi. V České republice je tento trend možná ještě patrnější, protože ještě v nedávné době bylo vysokoškolské vzdělání vyhrazeno úzké elitě obyvatelstva a podílem vysokoškolsky vzdělané populace Česko výrazně zaostávalo za

západoevropskými zeměmi. Ještě v roce 2001 mělo v ČR terciární stupeň vzdělání¹ jen 10 % obyvatel starších 15 let, zatímco v řadě zemí Evropské Unie (Švédsko, Finsko, Dánsko, Belgie, Německo) se podíl pohyboval kolem 30 % (Bartoňová, 2007). Situace se však počátkem 21. století v Česku rychle měnila. V důsledku dynamického zvyšování počtu vysokoškolských studentů, k němuž přispělo i masivní rozšiřování počtu vysokých škol, a také v důsledku harmonizace vzdělávacích systémů na úrovni terciárního vzdělávání podíl mladých absolventů v České republice v letech 2004-2007 prudce vzrostl. Zatímco v roce 2004 činila míra graduace² v Česku 25 %, do roku 2009 vzrostla na 38 %, z toho jen asi 6 % tvořili absolventi terciárního vzdělání starší 30 let. Podíl osob s vysokoškolským vzděláním se tedy u mladých generací značně zvýšil a Česká republika se tak již velmi přiblížila průměru zemí OECD; pro rok 2009 se odhadovalo, že v zemích s porovnatelnými daty ukončí programy terciárního vzdělávání celkem 39 % populačního ročníku (Kleňhová et al., 2011, s. 23-25). Zastoupení osob s terciárním vzděláním se v posledních třiceti letech ve všech vyspělých zemích poměrně rychle zvyšovalo, takže ve většině zemí OECD je podíl obyvatel s terciárním vzděláním ve věku 25-34 let podstatně vyšší než u osob ve věku 55-64 let, které opouštějí pracovní trh. V Česku mělo terciární vzdělání 20 % obyvatel ve věku 25-34 let a 11 % ve věku 55-64 let, rozdíl činil tedy 9 procentních bodů. Jiný byl vývoj v zastoupení obyvatel s vyšším sekundárním vzděláním (tj. hlavně úplné střední s maturitou a nástavbové studium). Již delší dobu se dosažení tohoto vzdělání považuje ve vyspělých evropských zemích za standard, takže i když se podíl obyvatel s tímto stupněm vzdělání zvolna zvyšoval, nejsou rozdíly mezi nastupujícími a staršími generacemi velké. V Česku mělo v roce 2009 vyšší sekundární vzdělání 94 % obyvatel ve věku 25-34 let a 86 % osob ve věku 55-64 let (Kleňhová et al., 2011, s. 16-17).

Úroveň vzdělání je dnes samozřejmě pouze předpokladem lepšího uplatnění na trhu práce a také zůstává otázkou, zda a do jaké míry projevy ekonomické krize v posledních letech, charakteristické nižším počtem pracovních příležitostí pro mladé lidi a absolventy především, ovlivnily trh práce a potlačily výhodu vyššího vzdělání při hledání zaměstnání.

Uplatnění mladých lidí na trhu práce se v současné době stává zásadním tématem v celé Evropě. Nárůst nespokojenosti mladých lidí, ale i sociální nepokoje v některých zemích, jsou přímo dávány do souvislosti s nemožností realizace mladých lidí ve společnosti. Nárůst

---

¹ Dosažení terciárního stupně vzdělání značí v mezinárodně používané klasifikaci vzdělání (ISCED-97) absolvování vyšší odborné školy nebo konzervatoře s absolutoriem (kód 5B), dále vysokoškolského vzdělání bakalářských a magisterských programů (kód 5A) a absolvování vědecké přípravy - doktorského studia (kód 6).
² Součet podílů počtu absolventů příslušných vzdělávacích stupňů v určitém věku a počtu osob v tomto věku (Výkonové indikátory ve vzdělávání, ÚIV.2008)

nezaměstnanosti mladých lidí je jedním z hlavních důsledků ekonomické krize a následného pouze pozvolného růstu hospodářství, kdy ekonomika nebyla schopna vytvářet nová pracovní místa. Česká republika se až do krizových let nevyznačovala vysokým počtem nezaměstnaných mladých osob, naopak riziko ztráty zaměstnání postihovalo především osoby ve starším věku. Změnu na trhu práce přineslo právě až období po roce 2008, kdy trh práce začal stagnovat a nevytvářel nová místa pro nově příchozí.

Analýza dat z výběrového šetření pracovních sil z let 2006-2010 si klade za cíl zmapovat aktuální situaci mladých lidí krátce po ukončení vzdělání při hledání uplatnění na trhu práce v těchto souvislostech.

1 Zdroje dat, metodika

Zhodnocení přechodu mezi ukončením vzdělávání a nástupem do prvního zaměstnání vyžaduje znát nejenom základní informaci o ukončení studia, ale také situaci respondenta v navazujícím období. Jako vhodný informační zdroj lze proto k tomu využít data z Výběrového šetření pracovních sil (VŠPS), neboť dotazník VŠPS umožňuje získávat data o osobách v pěti po sobě jdoucích čtvrtletích. Na základě takto získaných údajů můžeme sestavit životní dráhy jednotlivých osob po dobu jednoho roku. Takto definované životní dráhy jednotlivých osob jsou základem pro výpočet ukazatelů, které vycházejí ze sledování změn postavení absolventů v čase. Jednotlivé životní dráhy je samozřejmě nutné zařazovat do určitých kategorií a generalizovat tím jednotlivé přesuny na trhu práce. Naše analýza vychází ze situace, kdy v počátečním období respondent byl studentem v rámci prezenčního³ formálního vzdělávání a v následujícím čtvrtletí uvedl, že již nestuduje. Na základě takto vybraných dat lze zkonstruovat základní ukazatele sledující postavení absolventů⁴ na trhu práce. V analýze jsou kromě těchto účelově zkonstruovaných ukazatelů nezaměstnanosti týkající se absolventů používány také běžně používané ukazatele nezaměstnanosti. Podrobnější metodika zpracování dat ve VŠPS a popisy ukazatelů jsou k dispozici v metodické kapitole VŠPS (Zaměstnanost a nezaměstnanost podle výsledků VŠPS, 2011).

Míra nezaměstnanosti: Obecná míra nezaměstnanosti osob, která se používá při zpracování výsledků VŠPS, je definována jako počet nezaměstnaných osob k celkovému počtu

---

³ V rámci absolventů formálního vzdělávání nejsou zahrnuti absolventi dálkového studia.

⁴ Absolventi: žáci nebo studenti, kteří dokončili danou úroveň programu. Nemusí být absolventy programu jako celku.

zaměstnaných a nezaměstnaných osob⁵ podle věku, pohlaví atd. Takto definovaný ukazatel však neumožňuje popsat situaci absolventů na trhu práce. Naopak longitudinální pohled umožňuje definovat ukazatele zmíněný fakt zohledňující.

Míra nezaměstnanosti osob ve věku 15-34 let čtvrtletí od ukončení vzdělávání

Ukazatel vychází z předpokladu, že respondent v počátečním období studoval, v dalším čtvrtletí již nebyl studentem v rámci prezenčního formálního vzdělávání. Daný ukazatel vychází ze stavu v následujícím čtvrtletí a je zkonstruován jako klasická míra nezaměstnanosti (počet nezaměstnaných osob ve věku 15-34 let k počtu zaměstnaných a nezaměstnaných osob ve věku 15-34 let).

Míra nezaměstnanosti osob ve věku 15-34 let rok od ukončení vzdělávání

Ukazatel vychází z předpokladu, že respondent v počátečním období studoval, a v následujících čtyřech čtvrtletích nebyl studentem v rámci prezenčního formálního vzdělávání. Po čtyřech čtvrtletích se pak zjišťuje, zda respondent byl ve věku 15-34 let zaměstnan, nezaměstnan či ekonomicky neaktivní a podobně jako v předchozím případě se dle daného vzorce vypočte míra nezaměstnanosti.

Základní předpoklad pro výpočty analytických ukazatelů, totiž ukončení formálního vzdělání, vymezuje relativně malou skupinu v rámci výběrového souboru. Z důvodu zvýšení spolehlivosti výsledných údajů byla určitá třídění zobrazena pomocí přepočtů za delší časová období - např. na jedno souhrnné časové období 2006 až 2010⁶.

2 Analýza nezaměstnanosti mladých osob

V průměru let 2006 až 2010 činila míra nezaměstnanosti 15letých a starších osob 6,2 %, vyšší byla tato míra, pokud byla vztažena pouze na osoby ve věku 15-34 let, kdy činila 8,2 %. V rámci takto definovaného ukazatele se určitě nejednalo o hodnoty, které by vypovídaly o špatném postavení mladých osob na trhu práce. Pokud se však zaměříme skutečně jen na absolventy, ukazuje se, že míra nezaměstnanosti je za sledované období výrazně vyšší. Míra nezaměstnanosti osob ve věku 15-34 let čtvrtletí od ukončení vzdělávání činila dokonce 44 %. V tomto případě však situaci ovlivňuje také skutečnost, že respondenti bezprostředně po

---

⁵ Je třeba odlišit takto definovanou obecnou míru nezaměstnanosti od tzv. registrované míry nezaměstnanosti, která se počítá jako podíl počtu dostupných uchazečů o zaměstnání evidovaných na úřadech práce a pracovní síly (součet zaměstnaných z VŠPS, počtu pracujících cizinců podle evidence MPSV a MPO a počtu dosažitelných neumístěných uchazečů o zaměstnání. Údaje o počtu zaměstnaných jsou počítány jako klouzavé průměry za posledních 12 měsíců.)

⁶ Obecně platí, že u zjištěných hodnot by neměla být jejich relativní směrodatná odchylka (tj. variační koeficient) vyšší než 20 %, pro účely srovnání jednotlivých hodnot je pak nutné pracovat s hodnotami s mnohem nižší výběrovou chybou.

ukončení studia nechtějí okamžitě nastoupit do práce, či si zatím vybírají nejvhodnější zaměstnání. Přesto se lze domnívat, že mezi nimi bylo i mnoho těch, kteří bezprostředně po ukončení vzdělání nemohli najít odpovídající uplatnění na trhu práce. To potvrzuje ukazatel, který zjišťuje míru nezaměstnanosti osob ve věku 15-34 let, které si nenašly práci ani rok od ukončení svého studia. Takto vymezená míra nezaměstnanosti činila 13,6 %, tedy dvojnásobně více než kolik byla míra nezaměstnanosti osob 15letých a starších, i významně více než byla míra nezaměstnanosti osob ve věku 15-34 let.

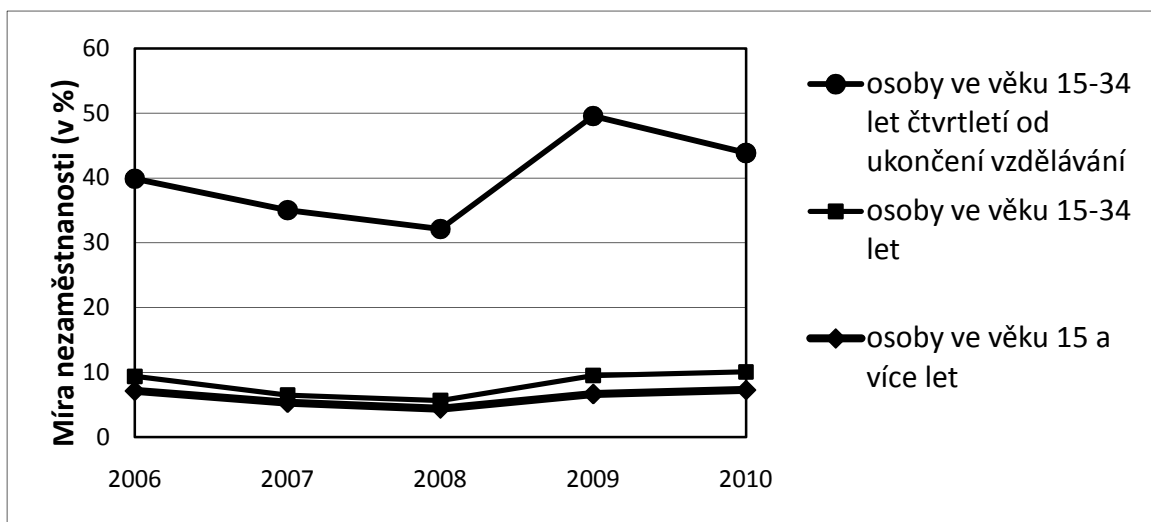
Tab. 1: Míra nezaměstnanosti osob v České republice dle doby od ukončení studia (průměr let 2006-2010)

Míra nezaměstnanosti	Průměr let 2006-10 (v %)
Osob ve věku 15-34 let čtvrtletí od ukončení vzdělávání	44,0
Osob ve věku 15-34 let rok od ukončení vzdělávání	13,6
Osob ve věku 15-34 let	8,2
Osob ve věku 15 a více let	6,2

Zdroj: ČSÚ, VŠPS

Zhoršení postavení absolventů potvrzuje i srovnání v letech 2006-2010. Bohužel v takto detailním členění již nelze využít míru nezaměstnanosti absolventů ve věku 15-34 let rok od ukončení studia. Přesto ukazatel, který vystihuje situaci absolventů v následujícím čtvrtletí od ukončení studia, ukazuje zcela názorně vliv ekonomické krize na mladé lidi a absolventy především. Jestliže míra nezaměstnanosti osob ve věku 15-34 let čtvrtletí od ukončení vzdělávání činila v roce 2008 32,1 %, v roce 2009 to bylo již 49,6 % a v roce 2010 ještě 43,9 %. Zcela jednoznačně se potvrzuje, že negativní trendy v ekonomice postihují především absolventy, kteří na stagnujícím trhu práce nedokážou najít vhodné uplatnění.

Obr. 1: Vybrané míry nezaměstnanosti osob v ČR v letech 2006-2010

Zdroj: ČSÚ, VŠPS

V České republice, na rozdíl např. od pobaltských zemí, Španělska či Irska, nedošlo na konci prvního desetiletí 21. století v důsledku ekonomické krize k příliš významnému zvýšení míry nezaměstnanosti. Ekonomická krize se projevila především v tom, že trh práce nedokázal absorbovat nově příchozí, takže uplatnění nemohli najít hlavně absolventi, což potvrzuje i nárůst míry dlouhodobé nezaměstnanosti mladých osob. Významnou roli v možnosti uplatnění mladých osob na trhu práce však hraje nejvyšší dosažené vzdělání. Z výsledků šetření vyplynulo, že čím vyšší je míra dosaženého vzdělání, tím nižší je míra nezaměstnanosti; u absolventů byla zmíněná zákonitost ještě mnohem průkaznější. Na základě výsledků za sledované období 2006-2010 se ukazuje výhodnost především dosaženého vysokoškolského vzdělání pro uplatnění na trhu práce. Ačkoliv rok od ukončení studia byla míra nezaměstnanosti osob ve věku 15-34 let 13,6 %, u absolventů vysokých škol činila pouze 3,6 %, zatímco u absolventů středních škol s maturitou to bylo již 14,5 %, u absolventů středních škol bez maturity 20,2 % a u osob se základním vzděláním dokonce 39,3 %. Ukazuje se také, že růst počtu studentů na vysokých školách může být způsoben nejenom zájmem o další vzdělávání, ale že mladí řeší problém s hledáním zaměstnání často dalším studiem. Racionálně uvažují, že lepší je studovat, než být nezaměstnaný nebo mít zaměstnání, které dlouhodobě neumožňuje realizaci v pracovním životě.

Tab. 2: Míra nezaměstnanosti osob dle doby od ukončení studia a nejvyššího dosaženého vzdělání v ČR (průměr let 2006-2010) – v %

Míra nezaměstnanosti	Základní vzdělání	Střední vzdělání bez maturity	Střední vzdělání s maturitou	Vysokoškolské
Osob ve věku 15-34 let čtvrtletí od ukončení vzdělávání	66,9	52,7	44,7	30,4
Osob ve věku 15-34 rok od ukončení vzdělávání	39,3	20,2	14,5	3,6 ^{*)}
Osob ve věku 15-34 let	32,8	9,1	5,5	3,7
Osob ve věku 15 a více let	22,5	6,8	4,2	2,2

^{*)} hodnota s nižší spolehlivostí

Zdroj: ČSÚ, VŠPS

2.1 Absolventi a kvalifikované zaměstnání

Směřování dalšího pracovního života mladých lidí nelze omezovat pouze na hledisko, zdali je osoba zaměstnaná, nezaměstnaná, nebo ekonomicky neaktivní. Důležitým kritériem je také to, zda mladí získají kvalifikované pracovní místo, které odpovídá výši i oboru dosaženého vzdělání. VŠPS zjišťuje zaměstnání respondentů, přičemž pro roky 2006 až 2010

RELIK 2011; Praha, 5. a 6. 12. 2011

se zaměstnání zatřídřovala dle klasifikace „KZAM“. Obecně platí, že třídy 1 (Zákonodárci, vedoucí a řídicí pracovníci) a 2 (Vědečtí a odborní duševní pracovníci) vyžadují znalosti a dovednosti odpovídající vysokoškolskému magisterskému, případně bakalářskému vzdělání. Třídy 3 až 8 (Nižší administrativní pracovníci, Pracovníci ve službách a obchodě, Kvalifikovaní dělníci a řemeslníci, Obsluha strojů a zařízení) vyžadují dovednosti na úrovni středního, případně úplného středního vzdělání s maturitou. Třída 9 (Pomocní a nekvalifikovaní pracovníci) by primárně měla být určena pro osoby se základním vzděláním.

Tab. 3: Uplatnění na trhu práce dle vztahu zaměstnání (klasifikace KZAM) a nejvyššího dosaženého vzdělání v ČR (průměr let 2006-2010), údaje v %.

Vzdělání	Zaměstnání s vyššími požadavky na vzdělání	Kvalifikované pozice	Zaměstnání s nižšími požadavky na vzdělání	Celkem
Vysokoškolské		KZAM - 1,2	KZAM - 3 až 9	
Absolventi (15-34 let) zaměstnaní během 1 roku	-	49,0	51,0	100,0
Zaměstnaní ve věku 15 let a více	-	65,7	34,3	100,0
Střední s maturitou	KZAM - 1,2	KZAM - 3-8	KZAM - 9	
Absolventi (15-34 let) zaměstnaní během 1 roku	5,2	89,0	5,9	100,0
Zaměstnaní ve věku 15 let a více	14,6	82,9	2,5	100,0
Střední bez maturity	KZAM - 1-3	KZAM - 4-8	KZAM - 9	
Absolventi (15-34 let) zaměstnaní během 1 roku	6,2	82,2	11,6	100,0
Zaměstnaní ve věku 15 let a více	13,6	75,7	10,8	100,0

Zdroj: ČSÚ, VŠPS

Vzhledem k nutnosti většího výběrového souboru do něj byly zařazeny všechny osoby, jež si do jednoho roku od ukončení studia (školy) našly zaměstnání. Není překvapivé, že absolventi obecně zaujímají méně kvalifikované pozice než osoby, které jsou zaměstnané po delší dobu. Výrazné rozdíly jsou však také u osob s dosaženým vysokoškolským vzděláním, kdy tento fakt lze dát do souvislosti s obecně sdíleným tvrzením, že „vysokoškoláci“ přebírají pracovní místa „středoškoláků“. V průměru za roky 2006-2010 necelá polovina absolventů vysokých škol pracovala v zaměstnáních primárně určených pro vysokoškoláky (49 %), přičemž z celkového počtu zaměstnaných osob s dosaženým vysokoškolským vzděláním jen necelých 66 % pracovalo v hlavních třídách KZAM 1 nebo 2. Na druhé straně na první pohled relativně málo absolventů středních škol (přibližně 10 %) pracovalo v třídě 9 (Pomocní a nekvalifikovaní pracovníci). Zdá se, že mladí lidé raději volí být dočasně bez práce, než aby přijali nekvalifikovanou a špatně placenou práci, kde by nemohli uplatnit své vzdělání.

2.2 Regionální rozdíly v uplatnění absolventů v ČR

Výběrové šetření pracovních sil umožňuje zhodnotit možnosti uplatnění absolventů na trhu práce též z regionálního pohledu – na úrovni krajů. Vzhledem k vyšší spolehlivosti dat jsou roky 2006 až 2010 brány jako jedno období. Regionem s dobrými podmínkami na trhu práce je Hlavní město Praha, k regionům s obecně vysokou mírou nezaměstnanosti patří kraje Ústecký, Karlovarský a Moravskoslezský. Podobně jako v předešlých srovnáních i v porovnání zaměstnanosti v regionech platí, že v případě osob ve věku 15-34 let a především absolventů se dané jevy zvyrazňují. V krajích s obecně vysokou nezaměstnaností se jeví situace mladých lidí velmi nepříznivě; míra nezaměstnanosti osob ve věku 15-34 let dosáhla pro průměr let 2006 až 2010 v těchto třech krajích 13,0 %, což je 3,5krát více ve srovnání s krajem Hlavní město Praha (3,7 %). Míra nezaměstnanosti osob ve věku 15-34 let čtvrtletí od ukončení vzdělávání činila dokonce 53,2 %, pokud bereme dohromady Ústecký, Karlovarský a Moravskoslezský kraj, v kraji Hlavní město Praha činila „jen“ 23,7 %.

Tab. 4: Vybrané míry nezaměstnanosti osob dle regionů v ČR (průměr let 2006-2010) - v %

Míra nezaměstnanosti	Hlavní město Praha	Ústecký, Karlovarský, Moravskoslezský	Ostatní kraje ČR
Osob ve věku 15-34 let čtvrtletí od ukončení vzdělávání	23,7	53,2	43,5
Osob ve věku 15-34 let	3,7	13,0	7,4
Osob ve věku 15 a více let	2,8	9,9	5,5

Zdroj: ČSÚ, VŠPS

2.3 Uplatnění absolventů v zemích Evropské unie dle úrovně vzdělání

Standardní část VŠPS v zemích Evropské unie doplňuje každoročně dodatečné šetření, tzv. ad hoc modul. V roce 2009 se ad hoc modul týkal vstupu mladých lidí na trh práce a v jeho rámci se mimo jiné zjišťoval časový interval (v měsících) mezi ukončením formálního studia a nástupem do prvního významného⁷ zaměstnání. Cílovou skupinou ad hoc modulu byly osoby ve věku 15-34 let. Nebyl zjišťován přímo jen stav za rok 2009, ale otázky byly směřovány i hluboko do minulosti. Takto zvolený přístup generuje výsledky, které jsou vztaženy např. k situaci za posledních patnáct, deset či pět let. Aby byl alespoň částečně splněn požadavek aktuálnosti údajů, zvolili jsme období posledních pěti let, kdy došlo k přechodu mezi studiem a nástupem do zaměstnání.

Z výsledků šetření provedeného v rámci ad hoc modulu VŠPS v zemích Unie lze např. zjistit, v kterých zemích bylo nejsnadnější nebo naopak nejobtížnější najít práci, v kterých

⁷ Za první významné zaměstnání se považuje zaměstnání, které trvalo alespoň tři měsíce

zemích bylo víceméně nemožné najít práci bezprostředně po ukončení studia. Interpretace výsledků šetření nebyla bez problémů, hlavně co se týče aktuálnosti dat, neboť ekonomická krize a její odlišný průběh v jednotlivých zemích zcela jistě změnila jak hodnoty výsledného ukazatele, tak i pořadí jednotlivých zemí. Dle ad hoc modulu z roku 2009 byla v rámci zemí Evropské unie nejkratší doba mezi ukončením studia a nalezením první práce v Nizozemí a Velké Británii (3,5 měsíce), poté následovala Česká republika (4,1 měsíce). To potvrzuje již dříve zmíněnou skutečnost, že až do začátku ekonomické krize se Česká republika, na rozdíl od většiny zemí EU, nevyznačovala významně vyšší mírou dlouhodobé nezaměstnanosti mladých osob ve věku 15-34 let. Situace se změnila teprve s nástupem ekonomické krize v roce 2009. Dále mezi země s krátkou dobou mezi ukončením studia a nalezením první práce náležely pobaltské země, ale třeba i Irsko. V těchto zemích však došlo během posledních dvou až tří let k prudkému poklesu zaměstnanosti a je zřejmé, že v posledních letech se situace absolventů na trhu práce významně zhoršila.

Obecně mezi země s dobrým uplatněním absolventů na trhu práce patřily severské státy a zcela jistě tomu bylo i po roce 2009. Země jižní Evropy a hlavně nově přistoupivší státy (Rumunsko, Bulharsko) naopak patřily mezi státy, kde absolventi hledali práci nejdéle. Průměrná doba potřebná k nalezení první významné práce pro absolventy činila v Řecku 13,1 měsíce, v Itálii 10,5 měsíce, v Rumunsku 10 měsíců a v Bulharsku 8,9 měsíců. Zvláště co se týče jižní Evropy, je zcela zřejmé, že se postavení mladých lidí v následujících letech ještě významně zhoršilo.

Ad hoc modul 2009 „Vstup mladých lidí na trh práce“ umožňuje posuzovat také vliv dosaženého stupně vzdělání na nalezení první významné práce od ukončení studia. Výhodnost dosaženého vysokoškolského vzdělání lze vyjádřit indexem, kdy v čitateli je doba mezi ukončením studia a nalezením prvního významného zaměstnání pro všechny stupně dosaženého vzdělání a ve jmenovateli je doba mezi koncem ukončení studia a nalezením prvního významného zaměstnání u osob s dosaženým vysokoškolským vzděláním. Čím vyšší hodnota indexu, tím vyšší je vliv dosaženého vysokoškolského stupně vzdělání. V rámci srovnání zemí Evropské unie se ukazuje, že vliv vysokoškolského vzdělání je především významný v zemích východní a střední Evropy. Stupeň dosaženého vzdělání se v těchto zemích stal zásadním předpokladem pro získání zaměstnání bezprostředně po ukončení studia. Dle ad hoc modulu z roku 2009 hodnoty indexu patřily k nejvyšším v Bulharsku (215 %), Polsku (172 %), Slovinsku (165 %), nad průměrem EU-27 byl index také v České republice (132 %). Naopak zcela marginální byl vliv dosaženého vzdělání na nalezení prvního zaměstnání v Belgii (105 %), nebo v Itálii (107 %).

Tab. 4: Průměrná doba v měsících mezi ukončením studia a prvním významným zaměstnáním dle nejvyššího stupně dosaženého vzdělání v EU-27 (období 2005-2009)

Země EU	Celkem	Stupeň nejvyššího dosaženého vzdělání			Index v % (celkem/VŠ)
		Základní	Středoškolské	Vysokoškolské	
EU-27	6,5	9,8	7,4	5,1	128,0
Belgie	5,6	7,6	5,4	5,3	105,4
Bulharsko	8,9	21,5	11,7	4,1	215,4
Česká Republika	4,1	10,6	4,6	3,1	132,4
Dánsko	4,5	8,4	3,6	3,8	118,0
Estonsko	4,3	8,1	4,8	2,8	156,5
Irsko	4,6	5,9	5,1	4,1	113,6
Řecko	13,1	15,1	13,9	12,2	107,7
Španělsko	8,2	10,2	8,8	7,0	116,5
Francie	5,8	9,6	6,6	4,6	126,0
Itálie	10,5	13,6	10,5	9,8	107,2
Kypr	7,9	15,7	13,7	4,8	164,2
Lotyšsko	5,7	10,1	6,7	3,7	150,9
Litva	4,2	8,9	5,1	3,0	142,7
Lucembursko	5,1	8,5	5,7	4,2	122,7
Maďarsko	5,6	10,9	6,4	4,0	138,5
Malta	5,5	7,5	7,0	2,6	210,4
Nizozemí	3,5	6,4	3,3	3,0	118,5
Rakousko	4,9	12,0	4,9	3,7	134,9
Polsko	6,2	17,0	9,0	3,6	171,9
Portugalsko	5,7	6,7	5,7	4,7	119,5
Rumunsko	10,0	12,5	12,0	7,3	136,8
Slovinsko	7,6	14,9	9,8	4,6	164,9
Slovensko	5,6	24,3	6,3	3,5	161,4
Finsko	5,4	7,6	6,5	3,5	151,7
Švédsko	4,4	4,3	5,1	3,6	124,2
Velká Británie	3,5	6,4	3,3	3,0	116,7

Zdroj: Eurostat, EU-LFS, AHM 2009

ZÁVĚR

Analýza dat z VŠPS v České republice prokázala významnou roli dosaženého vzdělání v možnosti uplatnit se na trhu práce. Z výsledků šetření vyplynulo, že čím vyšší je míra dosaženého vzdělání, tím nižší je míra nezaměstnanosti; zejména to platilo ale pro generace nastupující na trh práce po dokončení určitého typu vzdělání. Potvrdila se lepší pozice osob s dosaženým vysokoškolským vzděláním při vstupu na pracovní trh, a to nejen pro absolventy v ČR, ale i v dalších zemích především bývalého východního bloku. Lze to považovat za důsledek dosud nižšího zastoupení vysokoškolsky vzdělaných osob na trhu práce v těchto zemích a tedy větší nenasyčenosti pracovního trhu z hlediska kvalifikace pracovní síly. V ČR na konci prvního desetiletí 21. století v důsledku ekonomické krize nedošlo k příliš významnému zvýšení míry nezaměstnanosti, přesto snížená schopnost trhu absorbovat nově

příchozí znamenala zejména pro absolventy obtížnější hledání zaměstnání s odpovídající kvalifikací, tím i zvýšení ukazatelů dlouhodobé nezaměstnanosti mladých osob a zvláště čerstvých absolventů.

Možnosti uplatnění absolventů různých stupňů vzdělání se nepochybně odrážejí i v reprodukčním chování mladé generace. Obtíže spojené s hledáním zaměstnání přispívají k tomu, že v současnosti stojí v popředí zájmu mladých lidí po absolutoriu nejdříve zajištění zaměstnání a budování kariéry, případně i další vzdělávání. I když samozřejmě existuje celá řada faktorů, které měly a mají vliv na změny rodinného a reprodukčního chování, obtíže s uplatněním na pracovním trhu nepochybně přispívají k odkládání uspořádání soukromého života - vstupu do manželství, resp. soužití a založení rodiny (Bartoňová-Nývlt, 2010; Burcin, B., Fialová, L., Rychtaříková, J. a kol., 2010).

Zajištění odpovídajícího uplatnění absolventů především s vyšším stupněm vzdělání není zdaleka soukromou záležitostí mladých lidí a jejich zaměstnavatelů. Je významné také z hlediska zvyšování kvality lidského kapitálu ve společnosti, ačkoliv je zřejmé, že samotné dosažení vyššího stupně formálního vzdělání je pouhým předpokladem rozvoje lidského kapitálu. Znalosti a dovednosti získané ve vzdělávacím procesu bývají totiž často odlišné od těch, které se rozhodující měrou podílejí na zvyšování ekonomického potenciálu společnosti. Pro zhodnocení lidského kapitálu je v současných společnostech a ekonomikách již nutností celoživotní vzdělávání, ne tedy pouze počáteční dosažená úroveň vzdělání (Kleňhová et al., 2011; Koubek, 2010). Nalezení uplatnění na trhu práce v krátké době po ukončení studia je však pro nastupující generace velmi důležité, neboť je prvotním stimulem k rozvíjení dalších dovedností, ochoty dále se vzdělávat, podnětem k uplatnění rozhodovacích schopností a kreativity mladých lidí. Domníváme se, že toto rozvíjení kvality lidského kapitálu je u stárnoucích populací tou nejlepší cestou k zlepšování resp. udržení životní úrovně celé společnosti.

Poděkování:

Příspěvek byl zpracován s podporou Výzkumného záměru MSM 0021620831 „Geografické systémy a rizikové procesy v kontextu globálních změn a evropské integrace“.

Literatura

Bartoňová, D.: Vzestup úrovně vzdělání podle dat sčítání lidu 1961-2001 v České republice. Demografie 49, 2007,1, s. 25-40.

RELIK 2011; Praha, 5. a 6. 12. 2011

Bartoňová, D.; Nývlt, O.: Ženy a muži v rodinných domácnostech v České republice (konferenční příspěvek). Demografie 52, 2010,1, s. 51 a CD ROM, s. 30-41.

Burcin, B., Fialová, L., Rychtaříková, J. a kol.: Demografická situace České republiky. Proměny a kontexty 1993-2008. Praha, 2010, Sociologické nakl., 238 s.

EuroStat – databáze: „Population aged 15-74 by sex, age group, economical activity and occupation and the highest educational level completed“. 2011. <<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/population/data/database>>

Kleňhová, M., Šťastnová, P., Cibulková, P.: České školství v mezinárodním srovnání 2011 – Stručné seznámení s ukazateli publikace OECD Education at a Glance 2011 (doplňný překlad). Ústav pro informace ve vzdělávání. Praha, 2011. 25. říjen 2011. <<http://www.uiv.cz/clanek/205/2182>>

Koubek, J.: Několik poznámek k pojetí lidského kapitálu. Demografie 52, 2010, 3, s. 177-180.

Výkonové indikátory ve vzdělávání. Indikátory OECD. Metodická příručka. Ústav pro informace ve vzdělávání. Praha. 2008. 25. říjen 2011 <<http://www.uiv.cz/clanek/205/2182>>

Zaměstnanost a nezaměstnanost podle výsledků VŠPS: Metodické popisy ukazatelů VŠPS. ČSÚ Praha. 4.11. 2011 <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/zam_vsps>

Kontakty

Ondřej Nývlt

Český statistický úřad

ondrej.nyvlt@czso.cz

Dagmar Bartoňová

Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy, KDGD

bard@natur.cuni.cz